

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีปเมื่อประมาณ ๒,๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว ภายหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกผนวชจากศากยวงศ์ จุดมุ่งหมายของพระองค์ ก็เพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นระยะเวลา ๖ ปี ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ที่ทรงค้นพบหนทางหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ในหมู่มสัตว์ เสด็จไปจาริกไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนที่ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย ในเบื้องต้นนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมจกกับปวตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ณ อสิปตนมฤคทายวันทำให้ปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน ต่อจากนั้น ทรงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตรและสหาย จึงทำให้บังเกิดมีพระอรหันตสาวกในพระพุทธศาสนาจำนวน ๖๐ รูป พระองค์ทรงส่งพระสาวกทั้งหมดไปเผยแผ่ธรรมะในที่ต่าง ๆ โดยให้พระพุทธโอวาทว่า

“อนุชานามิ ภิกขเว จรธ จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย”^๑

“ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อความสุขแก่ชนส่วนมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข”^๒

ข้อความที่ยกมานี้แสดงให้เห็นถึงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นนโยบายที่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปต้องถือปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นจุดหมายโดยมีการกำหนดวิธีการนำเสนอแนวทางสัมมาปฏิบัติที่พระภิกษุสงฆ์เอง คือ การเผยแผ่หลักธรรมต้องอยู่ในครองแห่งสัมมาปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ เป็นการชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดความ

^๑วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๓.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ศรัทธาเชื่อมั่นเอาหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติ และในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องทำให้ผู้ฟังเกิดการยอมรับในตัวผู้เผยแผ่หลักธรรมด้วย

พระสงฆ์สาวกทั้งหลาย ก็ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ จนกระทั่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากนั้นพระสาวกได้ทำหน้าที่สืบต่อการเผยแผ่พระศาสนาตามสายของอาจารย์และศิษย์ด้วยวิธีบอกต่อ ๆ กันด้วยปากต่อปากที่เรียกว่า มุขปาฐะ จนถึงการทำตติยสังคายนาโดยมีพระโมคคัลลิตบุดรติสเถระเป็นประธานในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณ ๒๓๕^๖ มีการคัดเลือกพระสงฆ์แบ่งออกเป็นสาย ๆ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังประเทศต่าง ๆ มีหลักฐานปรากฏว่า สายที่ ๘ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้นำพระพุทธศาสนามายังดินแดนสุวรรณภูมิ คือ (ประเทศไทยพม่า และมอญ) และได้แพร่หลายออกไปตามลำดับ การที่ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนามาจนถึงทุกวันนี้ เพราะพระสงฆ์สาวกทั้งหลายช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา นั้น พระสงฆ์ นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย หนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งถือว่าเป็นองค์หลัก เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^๗ ด้วยพระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง เป็นผู้ควรแก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^๘ มีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้นท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย

นอกจากนั้นพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และในบางโอกาสก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ ด้วยอยู่โดยภายใต้กรอบอันดีงามของศาสนา จากบทบาทหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พระภิกษุสงฆ์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาให้สอดคล้องและเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมใหม่อยู่เสมอ

^๖พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *พุทธศาสนาในเอเชีย*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๔๓.

^๗เสฐียร พันธงย์, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

^๘ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔/๖๖.

ในสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกลยุทธ์หลายในการเผยแผ่ได้หลายวิธี อาทิ การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมะ การแสดงธรรมได้อย่างลึกซึ้ง การพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การจัดสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการชักชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับต่อไป เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด

วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สังกัดคณะสงฆ์ ฝ่ายมหานิกายเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปมาช้านานเนื่องจากการสืบสานศรัทธาปสาทยะระหว่างบรรพบุรุษหรือนุรพชนกับอนุชน ให้เกิดการระลึกถึงแล้วได้เกิดสัมมาทิฐิเจริญรอยตามเพื่อความมั่นคงก้าวหน้าของวงศ์ตระกูลและชาติบ้านเมือง

เมื่อ พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) ได้เข้ามาเป็น เจ้าอาวาสวัดศรีนวลปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ท่านได้ริเริ่มพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองไปตามลำดับเรื่อยมาจนกระทั่งวัดศรีนวลมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีมากมายหลายด้าน เช่น ผลงานในด้านการอบรมพระภิกษุสงฆ์สามเณร ครูบาอาจารย์ เยาวชนนิสิต นักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไป การสนับสนุนส่งเสริมการเรียนบาลี นักธรรมและธรรมศึกษา การแต่งหนังสือธรรมะแจกจ่าย การเขียนบทความธรรมะ บันทึกเสียงธรรมเทศนา การรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นที่รู้จักและเป็นที่เคารพศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวางที่มีประชาชนเคารพศรัทธาเป็นจำนวนมาก และชื่อเสียงปรากฏแก่พระภิกษุสามเณรและสาธุชนในภูมิภาคนั้น

พระกิตติญาณโสภณ นอกจากจะเด่นด้านการปกครองแล้ว ยังเด่นทางด้านเผยแผ่ความสามารถพิเศษในเชิงวาทศิลป์ มีวิธีการพูดให้เข้าใจด้วยถ้อยคำสัมผัส ภาษาง่าย ๆ ทำให้จำได้ง่าย ที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั้น ท่านใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายมีการจัดลำดับความยากง่ายในหัวข้อธรรมะที่ใช้ในการเทศน์ การแสดงธรรม เสียงดังกังวาน แจ่มใส ชัดเจน ธรรมบรรยายของท่านจึงฟังชัดถ้อยชัดคำ สมบูรณ์ บริบูรณ์ทุกส่วน หาที่ติไม่ได้^๖ และมองเห็นคุณค่าหลักธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านเป็นทั้งนักปฏิบัติและพระนักเผย

^๖ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ), อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม), (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖) ม.ป.

แผ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีปฏิปทาหน้าเลื่อมใส สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เพียบพร้อมด้วย
คุณสมบัตินักเผยแผ่ทุกประการ

ดังนั้นผู้วิจัย ได้เล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาประวัติและผลงานการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของ พระกิตติญาณโสภณ ซึ่งมีผลงานทั้งด้านปกครองและการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา นับได้ว่าท่านเป็นพระสงฆ์ต้นแบบอีกรูปหนึ่ง ที่เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อ
ประโยชน์สุขของพุทธศาสนิกชน ยังประโยชน์ตนและผู้อื่นให้ถึงพร้อมตามแนวทางพระพุทธเจ้า
ยังได้อุทิศตนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังทั้งนี้ เพื่อนำผลงานการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระกิตติญาณโสภณไปเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป จึง
เป็นกรณีศึกษาที่สำคัญต่อวงการพระพุทธศาสนากรณีหนึ่ง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระกิตติญาณโสภณ
(บัวผัน ปุณฺณมโม)

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลงานของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของ พระกิตติญาณโสภณ
(บัวผัน ปุณฺณมโม)

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของ พระกิตติญาณ
โสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม) วัดศรีนวล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีขอบเขต
ของการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาศึกษาเกี่ยวกับผลงานของพระกิตติญาณโสภณในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ศึกษา

๑.๓.๒.๑ ศิษยานุศิษย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน ๑๐ รูป

๑.๓.๒.๒ ศิษยานุศิษย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน ๑๗ คน โดยแบ่งออกดังนี้

๑) ผู้เคยบวชเรียน สอบนักธรรม – บาลี หรือ แผนกสามัญศึกษา

จากสำนักศาสนศึกษาวัดศรีนวล จำนวน ๕ คน

๒) ไวยาวัจกร จำนวน ๒ คน

๓) อุบาสก จำนวน ๕ คน

๔) อุบาสิกา จำนวน ๕ คน

รวม ๒๗ รูป/คน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผลงาน หมายถึง ปาฐกถา บรรยายธรรม โอวาท และอนุศาสน์ หนังสือธรรมที่แต่งรวบรวมไว้ในโอกาสต่าง ๆ นำมาสรุปและวิเคราะห์เพื่อความรู้ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษา ๖ ด้าน คือ งานด้านการปกครองศึกษา สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ศึกษาสงเคราะห์ และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดำเนินการโดยพระกิตติญาณโสภณ

วิธีการเผยแพร่ หมายถึง วิธีการที่ใช้ลีลาการใช้ภาษาที่พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม) ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น การใช้ถ้อยคำอุปมาอุปไมย การใช้สำนวนสุภาษิต คำกลอน นิทานชาดก

การเผยแพร่ หมายถึง การทำให้ขยายออก การทำเป็นที่แพร่หลาย แพร่ออกไปกว้างออกไป และทำให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักต่อสาธารณชนในที่นั้นหมายถึง การเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๓ ได้กล่าวไว้หนังสือ พุทธวิธีการสอน ว่า พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะแสดงที่ใดและแก่ใครย่อมมีจุดมุ่งหมายเป็นแนวเดียวกัน คือ มุ่งให้เกิดความเข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีสอนย่อมแตกต่างกันไป ตามอุปนิสัย ความถนัดและความสนใจของผู้ฟังสุดแต่เรื่องใดวิธีใด จะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้ดี พุทธวิธีการสอนเป็นความยิ่งใหญ่และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในการถ่ายทอด พระองค์ทรงมีหลักในการสอน แยกแยะ กลุ่มเป้าหมาย ลีลาการสอน เทคนิคในการสอน กลวิธีและกุศโลบายประกอบการสอนต่าง ๆ ได้อย่างยอดเยี่ยมจนได้ยกย่องว่าเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนได้รับการขนานพระนามว่าพระบรมครู

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบัน บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

๑.๕.๒ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต)^๔ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบันว่า หน้าทีและความผูกพันของพระสงฆ์ โดยมีหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายวินัยอันเป็นตัวกำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวและผูกพันอยู่กับสังคม โดยพื้นฐานชีวิตสังคมของพระสงฆ์นี้แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ความสัมพันธ์ภายในสงฆ์ และความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวม

๑.๕.๓ ทักขิณ ชินวัตร^๕ ได้กล่าวไว้ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คำไว้อาลัยแด่ พระกิตติญาณโสภณ ว่า เป็นพระนักเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีพรสวรรค์ในการถ่ายทอดความรู้และหลักธรรมแก่ประชาชน ทำให้วัดศรีนวลเป็นศูนย์กลางของพุทธบริษัทที่ยึดมั่นในบวรพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนสถานที่พึงพิงทางจิตใจที่อุบาสกอุบาสิกาและปฏิบัติกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมนานัปการ ทำให้เป็นพระเถระที่ได้รับความเคารพศรัทธาจากศิษยานุศิษย์และประชาชน โดยเฉพาะการที่ท่านได้สร้างคุณูปการแก่อนุชนรุ่นหลังด้วยการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนไทยได้รู้จักและเข้าใจในการทำคุณงามความดี มีศีล สมาธิ ปัญญา และหลักเลียงอบายมุขทั้งปวง ได้ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมและแก้ไขปัญหาของสังคมได้ไม่น้อย เป็นพระเถระที่เปี่ยมด้วยพรหมวิหาร

๑.๕.๔ วิชัย สุธีรชานนท์^๖ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ศาสนาเปรียบเทียบ ว่า “การอุทิศของพระพุทธเจ้า เพื่อสั่งสอนประชาชนและได้เผยแผ่พุทธศาสนาอยู่เป็นเวลา ๔๕ พรรษา ได้ให้คำแนะนำคำสั่งสอนแก่สาธุชน เรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการ คือ เวลาเช้าบิณฑบาต เวลาเย็นแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน เวลาค่ำประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาแก่เทวดา เวลาจวนสว่างตรวจดูอุปนิสัยของสัตว์

๑.๕.๕ สิทธิ บุตรอินทร์^๗ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนา ถึง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติปัญญาแนะนำสั่งสอนประชาชน ให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด

^๔ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒.

^๕ ทักขิณ ชินวัตร, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖)

^๖ วิชัย สุธีรชานนท์, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓.

^๗ สิทธิ บุตรอินทร์, พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำ สั่งสอน และสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางกาย และจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนามีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูง โดยอาศัยการศึกษาอบรม”

๑.๕.๖ สุวิทย์ คุณกิตติ^{๑๒} ได้กล่าวถึงไว้ในหนังสืออนุสรณ์ สมโภชวัดศรีนวล ๒๐๐ ปี ถึงความเป็นนักปฏิบัติ และนักเผยแผ่ของท่านเจ้าคุณพระกิตติญาณโสภณ (ดร.พระมหาบัว พันธุ์คุณธมฺโม) ดังความตอนหนึ่งว่า ท่านเป็นนักการศาสนา นักศึกษา นักเผยแผ่ นักพัฒนา ที่ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ สติปัญญา มีความเสียสละโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ความทุกข์ยากต่อปัญหาอุปสรรคทั้งหมด เพื่อให้การศึกษาของวัดมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม

๑.๕.๗ พระมหาจิตติภัทร อจธมฺโม (จันทร์คุ้ม)^{๑๓} ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจ และแสดงธรรมโดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย ขยายข้อความ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยอย่างแพร่หลาย

๑.๕.๘ พระมหาสัญญา ปญฺญาวิจิตโต (โปรงใส)^{๑๔} ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนิกโก, “หลวงตา” – “แพรวเอื้อไม้”)” พบว่า ท่านได้เปลี่ยนรูปแบบการเทศน์ธรรมวัตรแบบโบราณมาเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ และนำไปสู่การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม อภิปราย โศภาติและการสนทนาแบบธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง แอบบันทิกเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยมุ่งที่จะให้ผู้ฟังหายจากโลภะ โทสะ โทหะ ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์บ้าง ผู้ฟังที่ควรประพฤติ

^{๑๒} สุวิทย์ คุณกิตติ, อนุสรณ์ วัดศรีนวล ขอนแก่น ๒๐๐ ปี, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

^{๑๓} พระมหาจิตติภัทร อจธมฺโม (จันทร์คุ้ม), “ศึกษายบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.

^{๑๔} พระมหาสัญญา ปญฺญาวิจิตโต (โปรงใส), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนิกโก, “หลวงตา” – “แพรวเอื้อไม้”)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

ไม่ใช่ว่าใดอย่างหนึ่ง ก็ให้เลิก ลด ละได้หรือผ่อนคลายลงได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้น ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยสมัยนั้น ท่านได้ให้แนะนำเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึก เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อความสุขในครอบครัวต่อไป

๑.๕.๕ พระวุฒิกรณ วุฒิกรโณ (พรมพิมพ์)^{๕๕} ศึกษาวิจัย เรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” พบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมุณี จะเด่น มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัยฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอ ๔ ประเภท ดังนี้ ๑. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒. เนื้อหาประเภทบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ

๑.๕.๑๐ ปิ่นนิตดา นพพนาวัน^{๕๖} ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทย” พบว่า รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมนั้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีพระมหากษัตริย์ และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรมะ และโสตทัศนูปกรณ์ในการศึกษาสมัยใหม่เข้าช่วย และได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแผ่ธรรมะจากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สนทนา ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางศาสนา

๑.๕.๑๑ อัญชลี ถิรเนตร^{๕๗} วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักสอนของพระพุทธเจ้า” พบว่า พระพุทธองค์ทรงมีวิธีการสอนหรือการแสดงธรรมด้วยการชักจูงใจความสนใจ ชวนให้ติดตามเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง ทรงเลือกใช้การดำเนินเรื่องด้วยเหตุผลที่มี

^{๕๕}พระวุฒิกรณ วุฒิกรโณ (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

^{๕๖}ปิ่นนิตดา นพพนาวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

^{๕๗}อัญชลี ถิรเนตร, “ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

นำนักเข้ามาประกอบคำสอน ทรงบอกเล่าจากประสบการณ์ตรง ตลอดจนวิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยจากสิ่งใกล้ตัวตามธรรมชาติเพื่ออธิบายรูปธรรมและนามธรรมให้เป็นที่เข้าใจง่ายสำหรับผู้ฟัง

กล่าวโดยสรุปว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นับว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ในฐานะเป็นผู้นำจิตวิญญาณ ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมแก่พุทธศาสนิกชน และสนับสนุนช่วยเหลือส่งเคราะห์ด้านต่าง ๆ ซึ่งพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) ได้ทำหน้าที่เป็นพระธรรมลูกผู้มีบทบาทที่สำคัญรูปหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม) เป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary research) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีการลงภาคสนาม (field work) สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๙ เป็นเอกสารหลัก

๒) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และเอกสารวิชาการผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เทปบันทึก ผลงานเทศนาธรรมของ พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมฺโม)

๑.๖.๒ การศึกษาภาคสนาม

๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Depths Interview) โดยการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

๑.๑) ศิษยานุศิษย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน ๑๐ รูป

๑. พระเทพกิตติรังสี	เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาสวัดธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒. พระราชปรีชัฒติโสภณ	รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองกุง ตำบลหนองกุง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๓. พระครูสิริธรรมนิเทศก์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแฮด เจ้าอาวาสวัดศรีนวล ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๔. พระปริยัติธรรมานุศาสน์ รองเจ้าอาวาสวัดศรีนวล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น
๕. พระครูปริยัติจันทสาร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีนวล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น
๖. พระครูเขมาภิกขุ เจ้าคณะตำบลสำราญ เจ้าอาวาสวัดไตรคามบำรุง ตำบลสำราญ
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๗. พระปลัดเจริญ ปญญาวุธ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีนวล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น
๘. พระครูสุวรรณสรณวิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดสระทอง ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น
๙. พระครูวรวิญญาณสาร เจ้าอาวาสวัดอรัญญาสุทธาวาส ตำบลสำราญ อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น
๑๐. พระมหานวน สญญโม เจ้าอาวาสวัดมุกดาราม ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น

๑.๒) ศิษยานุศิษย์ฝ่ายภคหัตถ์ จำนวน ๑๗ คน โดยแบ่งออกดังนี้

๑.๒.๑ กลุ่มผู้เคยบวชเรียนที่วัดศรีนวลหรือเคยเป็นศิษย์วัด ๕ คน

๑. นายสมบุญ สดวิเศษ ๒. นายชาญ เวียงพิทักษ์
๓. นายศิริศักดิ์ แสงปาก ๔. นายธนาการ ทองอิน
๕. นายสุเทพ สุจะhari

๑.๒.๒ ไวยาวัจกร ๒ คน

๑. นายหนูเรียง เนตรสุภาพ ๒. นายทรงศิลป์ พรหมมน

๑.๒.๓ อุบาสก ๕ คน

๑. นายชัยงค์ ช่วยจันทร์ ๒. นายมนวัน คนกลาง
๓. นายวีระพล จันทร์สม ๔. นายคำเตียง กำเกลี้ยง
๕. นายชนะ โนนทวนงษ์

๑.๒.๓ อุบาสิกา ๕ คน

๑. นางแพงทอง	ประชามูล	๒. นางอุบล	ดีโยทา
๓. นางพิศ	อุตรนกร	๔. นางคุณ	ศุคผ่อง
๕. นางล่อง	ลักโต		

รวม ๒๗ รูป/คน

๑.๖.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ๑) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร, แถบบันทึกเสียง และข้อมูลการสัมภาษณ์สนาม (Field work)
- ๒) จัดลำดับข้อมูล และจัดหมวดหมู่
- ๓) วิเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียงข้อมูล
- ๔) สรุป

๑.๖.๔ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาด้วยอุปนัยวิธี (Inductive Method)
- ๒) นำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบหลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระกิตติญาณ โสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม)

๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้จากผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระกิตติญาณ โสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโม) และนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย
(Conceptual Framework)

